

22. Дем'ян Г. Організатор повстанської радіовисильні. Іван Клим – «Митар», «Бурмач» (19 січня 1909 – 9 березня 1944) / Г. Дем'ян // Воля і Батьківщина. – 1996. – № 3. – С. 100-112.
23. ЦДАВО України, ф. 3833, оп. 1, спр. 61.
24. Там само. – спр. 1.

Ходанович А.Л. Пропагандистская деятельность как основа информационно-психологической борьбы ОУН и УПА в годы Второй мировой войны. В статье раскрываются задачи, исследуются объекты, основные способы, формы и методы ведения пропагандистской деятельности ОУН и УПА в годы Второй мировой войны.

Ключевые слова: информационно-психологическая борьба, пропагандистская деятельность, структуры пропаганды, печатная и устная пропаганда.

Khodanovich O. L. Propagandist activity as the basis of information and psychological struggle in the years of the Second World War. The tasks as well as the objects, forms, main methods and basic ways of conducting of propagandist activity of OUN and UPA are depicted in the article.

Key words: information and psychological struggle, propagandist activity, structures of propagandists, printing of propaganda, verbal propaganda.

УДК 930:327(438)]“1918/1939”

Шумихіна С.О.,

аспірантка кафедри архівознавства спеціальних галузей історичної науки
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Історіографія зовнішньої політики Другої Речі Посполитої міжвоєнних років

У статті аналізуються праці українських, польських та російських істориків радянського та пострадянського періодів, присвячені питанням зовнішньої політики Польщі після відновлення незалежності у 1918 р., зокрема політика Польщі відносно європейських країн та СРСР. Виокремлені питання, що потребують подальших досліджень.

Ключові слова: угоди, договори, блоки, політика, співробітництво, дипломатія.

Розглядаючи суспільно-політичні, соціально-економічні та культурно-духовні процеси в польському суспільстві міжвоєнних років, переважна більшість дослідників не оминають питання зовнішньої політики Другої Речі Посполитої, що знайшло відображення в українській, польській та російській історіографіях.

Назріла необхідність підсумувати напрацювання істориків, встановити повноту висвітлення проблеми, виокремити прогалини і окреслити напрями подальших студій. Актуальність пропонованої статті зумовлена необхідністю з'ясування основних віх у векторі дослідження зовнішньої політики міжвоєнної Польщі, яка безпосередньо впливала на життя усіх етнічних і соціальних верств суспільства. Висвітленню цих процесів присвятили свої студії такі вчені як Л. Алексієвець, В. Жигунов, Ф. Зуєв, М. Тимовський та ін. [1].

Метою пропонованої статті є історіографічний аналіз стану дослідження зовнішньої політики Польщі 20–30-х років. XX ст. Основна увага акцентується на працях українських, польських та російських істориків радянського та пострадянського періодів.

Для зовнішньої політики початкового періоду відновлення і становлення Другої Речі Посполитої, на думку українського історика Л. Алексієвець, характерним були: захист національної державності, визначення кордонів та утвердження на міжнародній арені як самостійної незалежної держави. У контексті цих положень авторка виділяє у зовнішній політиці Другої Речі Посполитої два головних етапи: перший – охоплює 1918–1923 рр. і

характерний зусиллями щодо визначення кордонів відновлюваної Польської держави, а також її міжнародного визнання; другий – 1923 – 1926 рр., коли Польща прямувала до зміцнення свого нового становища в Європі, налагодження відносин із сусідами й тогочасними великими державами [2, с.126]. На нашу думку, можна було б виділити ще й третій етап, який охоплює період з 1926 до 1939 р. Для нього характерним був відхід від співпраці з колишніми союзниками, зокрема Францією, та налагодження тісних взаємин з гітлерівською Німеччиною.

Характеризуючи перший етап зовнішньополітичного розвитку Польщі, українські історики наголошують, що Міністерство закордонних справ Польщі основну ставку в дипломатичній роботі зробило на посольства у Лондоні та Парижі, а допоміжну – на представництва в Римі, Токіо, Бухаресті та на діяльність польської делегації у Лізі Націй у Женеві. Після проголошення незалежності дилемою польської закордонної політики стало питання: «Німеччина чи Росія?» так само, як для українців існувала дилема – «Польща чи Росія?», — як для німецької закордонної політики важливою була дилема «Франція чи Росія?», свого часу підкреслив І. Рудницький [3, с. 169]. Два відомих політики репрезентували у Польщі два напрями польської політичної думки: Роман Дмовський та Юзеф Пілсудський. Перший з них у кількох публіцистичних творах доводив, що найбільшим ворогом Польщі є Німеччина, проти якої повинні бути спрямовані зусилля польського народу, та не підтримував будь-яких концепцій щодо змін територіально-політичного стану на Сході Європи. Ю. Пілсудський питанням закордонної політики Польщі у своїх статтях, дописах до газет і звітах не надавав особливої ваги.

Аналізуючи праці істориків, присвячені досліджуваному періоду, необхідно відзначити, що поступове відновлення воєнно-економічного потенціалу Німеччини після Першої світової війни становило серйозну загрозу і для Польщі, оскільки вона могла стати одним з перших об'єктів німецької агресії.

Зростаючу на Заході загрозу Польща могла паралізувати або шляхом тісніших зв'язків з Францією та Великою Британією, або зближенням з СРСР. Але польські політики стояли на позиціях активної боротьби проти Радянського Союзу [4, с.206].

Польський історик Г. Дильонгова у праці «Історії Польщі 1795–1990» звертає увагу, що на думку Ю. Пілсудського, найважливішим було нейтралізувати Німеччину і Радянську Росію, зокрема, з огляду на постійну загрозу співпраці між ними. Незважаючи на напруженість стосунків з Литвою і не найліпші взаємини з Чехословаччиною, центр уваги польської зовнішньої політики фактично був пов'язаний з Німеччиною і Радянською Росією [5, с. 123]. Цей напрям політики щодо двох держав (де замість Радянської Росії згодом постав СРСР) зберігався до підписання в 1925 р. у Локарно «гарантійного пакту» між Німеччиною, Бельгією, Францією, Англією та Італією. Було б виправданим більш детально проаналізувати стан осмислення наслідків підписаного пакту для Польщі, адже більшість науковців, які займаються дослідженням зазначеної проблеми, проявили велику зацікавленість цією історичною подією.

Так, в «Історії Польщі», підготовленій ще радянськими науковцями, вказується, що зовнішньополітичне становище Польщі після Локарно різко погіршилося. Локарно знаменувало собою серйозну поразку Франції й, відповідно, послабляло позиції тієї групи правлячих кіл Польщі, яка в момент Локарно знаходилася при владі та орієнтувалася переважно на Францію. Після укладення Локарнської угоди в Європі посилилася гегемонія США, а також й Англії [6, с.252]. Український історик Л. Алексієвець, загалом підтримуючи думку радянських дослідників, наголошує, що після послаблення позицій Франції керівництво Польщі намагалося встановити дружні відносини з німецькими нацистами. Але Німеччина мала агресивні плани щодо Польщі, тому не вважала її своїм союзником [7, с. 361–362]. Конкретизуючи цю думку, польські історики відзначають, що саме Локарно відкрило перед Німеччиною шлях до Ліги Націй, де їй було надано постійне місце у раді Ліги. Польща, навпаки, отримала лише «напівпостійне» місце за фактом виборів [8, с. 413].

Отже, на основі праць українських, польських та російських істориків, що дають різну інтерпретацію документальним джерелам, можна дійти висновку, що Локарнські угоди

стали крахом надій Польщі на відведення їй належного місця серед європейських країн й підтримку з боку Франції. Натомість вони ознаменували поступову зміну основного вектора в зовнішній політиці Польщі, а саме – намагання встановити тісні контакти з Німеччиною.

Крім агресивної політики Німеччини по відношенню до Польщі мала місце й політика диктату, яка проводилася керівництвом США та Англії й використовувала Польщу в агресивних планах проти СРСР.

У багатьох дослідників склалося враження, що керівництво Польщі не вбачало жодної загрози для держави, а, навпаки, йшло назустріч агресивним країнам. У радянській «Історії Польщі» наведено один з таких прикладів: «В той час, коли Німеччина за допомогою та при підтримці Англії і США добивалася ліквідації польських зазіхань на отримання постійного місця в Лізі Націй, польські правителі вітали вступ Німеччини до Ліги Націй, а також вирішення питання щодо зняття з Німеччини воєнного контролю. У посиленні Німеччини польські правителі вбачали не зростаючу загрозу незалежності й самому існуванню Польщі, а можливість швидкої реалізації їх антирадянських планів» [9, с. 279–280].

Висвітлюючи цю сторінку в історії Польщі, варто акцентувати увагу на проведеній так званій митній війні, яка знайшла своє місце в наукових студіях радянських, українських та польських істориків. Більшість радянських істориків сходяться на тому, що суть «митної» війни полягла в економічному тиску на Польщу урядом Німеччини, який затримував підписання з нею торгового договору, підвищував ввізне мито на сільськогосподарські продукти, створював додаткові ускладнення для польських експортерів [10, с.308]. А більшість польських науковців сходяться на тому, що вигідною для німців виявилася можливість перешкоджати доступу польських товарів на німецький внутрішній ринок, який був основним польським ринком збуту. Однак, через кілька років виявились позитивні наслідки цієї війни: вона сприяла створенню незалежної від німецького ринку польської економіки [11, с.413]. Українська дослідниця історії Польщі Л. Алексієвець дотримується подібної думки й акцентує свою увагу також і на тому, що Великобританія і США проводили політику широкої фінансової та політичної підтримки Німеччини. Використовуючи цю підтримку і намагаючись підірвати польську економіку, розглядаючи Польщу як німеччину, «сезонну» країну, Німеччина відмовилася від імпорту польського вугілля. Союзниця Польщі – Франція не тільки не надала їй підтримку, а й радила врегулювати відносини з Німеччиною за рахунок відмови від Помор'я і згоди на приєднання вільного міста Гданська до Німеччини, що викликало нерозуміння у багатьох польських політиків [12, с. 361-362].

Аналізуючи дії Німеччини щодо Польщі, історики констатують, що намагання Німеччини послабити польську економіку, привело до неочікуваної консолідації польського внутрішнього ринку, а це лише зміцнило її економіку. Проте, це був єдиний випадок, адже на боці Німеччини були такі сильні держави як Англія і США, а союзниця Польщі Франція залишила її віч-на-віч зі своїми проблемами.

Як вважав радянський історик Е. Сава-Чайка, небажанням втручатися в будь-які політичні блоки чи угоди, керівництво Польщі намагалося зміцнити свої позиції на міжнародній арені. Ця концепція, за твердженням польської політичної верхівки, дозволила уникати участі в серйозних конфліктах та, з іншого боку, відігравати активну роль у європейській політиці. Із здійсненням цієї концепції пов'язувалася в польській дипломатії як рівновага у відносинах з СРСР та Німеччиною, так і збереження незалежності від великих держав [13, с. 2]. Зовнішня політика Польщі не служила створенню основ європейської безпеки, а, навпаки, розхищувала їх. Правлячі кола країни вирішили піти на співробітництво з гітлерівською Німеччиною лише, щоб не брати участі у створенні основ колективної безпеки в Європі за участю Радянського Союзу. Разом з тим, політика Польщі з питань європейської безпеки виходила із основного принципу – не брати участі у багатосторонніх угодах, які вважались менш ефективними, ніж двосторонні договори, що на практиці зводилося до все більш глибокого співробітництва з Німеччиною на антирадянській основі [14, с. 17–18].

Цієї тези дотримувався й радянський історик В. Жигунов: «Як заявляв польський уряд, — зазначав він, — його зовнішня політика у 30-х роках будувалася на принципах миролюбивих, добросусідських відносин зі всіма країнами, невтручання у внутрішні справи су-

сідніх країн, неприєднання до будь-яких блоків та на основі «політики балансування» між СРСР та Німеччиною. Що стосується неприєднання до блоків, то Польща намагалася не приєднуватися до тих блоків, у яких планувалася участь СРСР, але не відмовлялася від ідеї блоку країн, розташованих між Балтійським та Чорним морями, намагаючись отримати для себе роль одного з гарантів подібного блоку» [15, с.5-6].

На нашу думку, досить важливим, з точки зору європейської безпеки та цікавим з огляду на реакцію існуючих вже союзів європейських держав, був план Польщі про створення нового блоку, який би об'єднував у собі країни Східної Європи. З цією метою в січні 1931 р. Польща заключила договір з Румунією про призупинення польсько-румунського договору, термін дії якого спливав у березні, та перетворення його на безтерміновий союз. Відновлення польсько-румунського воєнного союзу стало кроком до зміцнення основної ланки антирадянського «санітарного кордону» [16, с.311]. На цьому питанні найчастіше зосереджували увагу радянські історики: «Протягом лютого 1932 р. в Будапешті та Борно відбулися конференції представників Англії, Югославії, Румунії, Чехословаччини, Угорщини та Польщі. На конференціях обговорювалися питання воєнно-економічного співробітництва перерахованих країн у рамках майбутньої Дунайської федерації. Поляки брали активну участь у створенні нового агресивного блоку» [17, с. 314].

Ми поділяємо точку зору радянського історика В. Жигунова, який вважає, що плани Варшави на розширення впливу у Східній Європі у результаті виявилися нереальними. Як Італія, так і Румунія й Угорщина були тісно пов'язані з Німеччиною. В Англії і Франції польські плани також не знайшли особливого співчуття [18, с. 9]. Удар був нанесений по ідеї «серединного блоку», оскільки одній із учасниць блоку – Румунії – посилення Угорщини, якій Польща пропонувала передати Закарпатську Україну, і з якою Бухарест мав неурегульовані територіальні питання, було б недоцільним [19, с. 6–7].

На нашу думку, ідея створення Дунайської федерації була сміливою спробою вивести Польщу на новий рівень в європейській зовнішній політиці. Проте, поляки не врахували той факт, що сама вона неспроможна організувати новий блок без підтримки Німеччини чи Англії. А цим країнам створення нової потужної сили у неспокійній Східній Європі, а тим більше на кордоні з Радянським Союзом, було непотрібно. На жаль, праць, присвячених аналізу зазначених подій, обмаль. Тому доводиться лише здогадуватися про справжні плани Польщі та інших країн Східної Європи після створення Дунайської федерації.

Як стверджує дослідник Е. Сава-Чайка, зовнішньополітичний курс Другої Речі Посполитої після 1926 р. був спрямований на поступовий відхід від співробітництва із Францією та спроби урегулювання відносин з СРСР та Німеччиною, що й сталося у 1932 р. (з СРСР) та у 1934 р. (з Німеччиною) [20, с. 14–15]. Договір з СРСР досить глибоко проаналізований польськими науковцями. За ними він закріпив польську позицію відносно Німеччини, що стало причиною вираження жорсткої реакції Гітлера [21, с. 422–423]. Е. Сава-Чайка наголошує ж, що договір з СРСР мав для Польщі лише кон'юнктурне значення і не змінював антирадянського спрямування зовнішньої політики країни, не мав також наслідків у вигляді будь-якого співробітництва між двома країнами [22, с. 14–15].

Аналізуючи зовнішню політику Польщі, український радянський історик І. Кундюба вказував на «непослідовність антирадянської політики панської Польщі», що пояснювалось нерозумінням складної міжнародної ситуації того часу. Так, на його думку, Польща звикла вбачати у Франції антирадянську силу, але не розуміла причин франко-радянського зближення, яке розпочалось з підписання 29 листопада 1932 р. радянсько-французького договору про ненапад. Після цього польські політики змінили своє ставлення до Франції, розцінивши її дії як «порушення традиційної французької політики» [23, с. 100–101]. Відзначаючи важливість підписання декларації про відмову від застосування сили між Польщею і Німеччиною, польські історики вважають, що Польща отримала можливість зміцнити свою обороноздатність. Проте, на їхню думку, «...для цього не вистачало коштів та й консерватизм Пілсудського не дозволяв здійснити модернізацію армії» [24, с. 422–423].

Більш детально на цій декларації зосередив свою увагу радянський історик А. Манусевич, який дотримувався протилежної думки: «Незважаючи на свою «миролюбиву» сут-

ність, – зазначав він, – польсько-німецька угода була спрямована проти колективної безпеки в сторону розв'язування війни. Маючи своєю метою зменшити пильність польського народу щодо німецьких агресорів, ця угода виявилася актом зради національних та державних польських інтересів зі сторони «санації». Після укладання цієї угоди польська дипломатія розгорнула діяльність щодо підриву версальської системи та Ліги Націй, і зовнішньополітичної ізоляції СРСР. Разом з Німеччиною вона відхилила радянську пропозицію про гарантії територіальної недоторканності та політичної незалежності прибалтійських країн, зірвала реалізацію радянсько-французької пропозиції про Східний пакт [25, с. 322].

Погляди А. Манусевича поділяв ще один радянський історик – Е. Сава-Чайка, вказуючи, що «польські правлячі кола підтримували дії гітлерівської Німеччини проти безпеки Європи та мирних ініціатив СРСР, помилково вважаючи, що це вбереже Польщу від німецької агресії та дозволить реалізувати територіальні претензії відносно чехословаків» [26, с. 2–3]. Ця політика мала яскраво виражений авантюристичний характер, не відповідала воєнному та економічному потенціалу країни. В остоточному підсумку вона призвела країну до національної катастрофи.

Польський вчений Ю. Ленські стверджує, що після введення в Німеччині обов'язкової військової служби, мілітаризації рейнської зони, підписання австро-німецької угоди та угоди з Італією – все це сприймалося Польщею не так легковажно, як було раніше, і тому економічні відносини між двома країнами почали поступово погіршуватися [27, с. 255].

Крім відносин з Німеччиною та спроб врегулювання політики щодо СРСР, істотний інтерес у дослідників викликає сфера зовнішньої політики Польщі стосовно Англії та Франції. На думку радянського історика В. Жигунова, покращення польсько-французьких та англо-польських відносин на початку 1939 р. вказувало на зміну поглядів офіційного Парижа та Лондона на нацистську загрозу в Європі. Однак, подальше зміцнення цих відносин у березні 1939 р., яке стало наслідком захоплення Чехословаччини Німеччиною, мало негативні наслідки для політики Польщі. Намагаючись надати контактам із заходом лише двосторонній характер, прибічники Ю. Пілсудського одночасно почали наполягати на збереженні подібних відносин з Радянським Союзом [28, с. 8–9].

Аналізуючи політику Другої Речі Посполитої, польські вчені сходяться на тому, що її уряд погодився з німецькою експансією, розраховуючи натомість на зміцнення власних позицій. Після приєднання Австрії до Німеччини в березні 1938 р., польська сторона пред'явила ультиматум Литві, і тій довелося встановити дипломатичні відносини з Польщею. На думку сучасних істориків Польщі, це не мало практичного значення, але стало питанням престижу [29, с. 433].

Г. Дильонгова дотримується протилежної точки зору й доводить, що відсутність дипломатичних відносин з Литвою було великим ускладненням для польських і литовських громадян, що мали численні родинні та майнові зв'язки потойбіч кордону. 19 березня литовський уряд нарешті висловив згоду на ультиматум і започаткував відносини з Польщею [30, с. 124].

Новітня історіографія виходить з того, що Друга Річ Посполита намагалася опиратися в своїй зовнішній політиці на західні держави-переможниці, але політика останніх суперечила польським інтересам. Вони вживали заходи для забезпечення безпеки лише на Заході Європи, намагаючись спрямувати агресивність Німеччини на схід шляхом Локарнських угод. З тих самих причин західні держави вирішили також віддати Чехословаччину гітлерівцям. Звідси походила лінія маневрування правлячих кіл Польщі з СРСР і Німеччиною та її політика «рівноваги».

Крім аналізу відносин Польщі з великими європейськими державами, деякі історики торкаються польської політики щодо інших європейських країн. Радянський дослідник В. Жигунов частково висвітлив зовнішньополітичний курс Польщі щодо Румунії, Угорщини і Чехословаччини, зазначивши, що «спроби привернути Румунію до античехословацької кампанії, відкриті польсько-угорські диверсійні акти в Закарпатті, пред'явлення територіальних претензій союзним словакам, плани розповсюдження впливу в Словаччині, заяви про необхідність надання Польщі колоній в Африці – все це вказувало на «широту» діапа-

зону польської політики» [31, с. 6–7]. На жаль, це питання все ще недостатньо висвітлене в сучасній історичній літературі.

Кінцева переорієнтація польського зовнішньополітичного курсу на великі західні держави відбулася в квітні 1939 р. й призвела до різкого погіршення польсько-німецьких відносин. Розрив Німеччиною пакту про ненапад з Польщею означав, що рейх може в будь-яку хвилину розв'язати збройний конфлікт. У зв'язку з цим, перед керівництвом країни виникла серйозна проблема щодо забезпечення незалежності країни та цілісності її території. Успішний розвиток контактів з Лондоном та Парижем, який виявився в підписанні з Англією Декларації про взаємодопомогу та відкриття військових переговорів з Францією, підтвердило думку польських правлячих кіл, що для вирішення проблеми буде достатньо допомоги Заходу. На цій основі з травня 1939 р. й почала розвиватися нова стратегічна лінія польської дипломатії. Одним з її елементів стало виключення СРСР з числа активних гарантів кордонів Польщі та відведення Радянському Союзу ролі сировинного придатку до блоку Англія–Франція–Польща [32, с. 9–11]. Це було ще однією помилкою поляків, яка коштувала життя мільйонам людей.

Роль польської політики в міжнародному плані витікала, на думку окремих дослідників, із її геополітичного розташування в Європі на межі двох соціальних систем. На їх думку, правлячі кола переоцінювали значення політики Польщі для європейської безпеки, не виробивши послідовної лінії з цих питань, недооцінивши, як і більшість політиків інших країн, загрозу Гітлера. Як підкреслювала Е.Сава-Чайка, розуміння цих помилок прийшло досить пізно. Англо-французькі гарантії незалежності Польщі не могли зупинити німецької агресії. До вересня 1939 р. польські політики не погоджувалися на реальну, воєнну допомогу Радянського Союзу [33, с. 17–18].

Згода Польщі взяти участь у передбачуваному блоці Англії, Франції та СРСР могла внести серйозні корективи в розвитку міжнародних відносин у Європі. Однак, як вказують документи про переговори Варшави з Лондоном та Парижем, Польщі так і не вдалося заручитися ефективною допомогою Заходу на випадок виникнення польсько-німецького конфлікту. І англійські, й французькі політики, які реально відчували загрозу для національної незалежності своїх країн, із тактичних міркувань розглядали свою східну союзницю як «неминучу» жертву в майбутній війні з рейхом [34, с. 9–11].

Аналіз праць вчених України, Польщі та колишнього Радянського Союзу щодо зовнішньої політики Польщі дає підстави для висновку про те, що основна увага в них приділена питанням відносин з сильними західноєвропейськими державами (Англія, Франція) та з Німеччиною. У наукових студіях вчених поетапно прослідковується розвиток відносин Польщі з Німеччиною, також акцентовано увагу на ставленні польських політиків до СРСР. Крім того, більшість істориків зійшлися на думці, що уникаючи підписання багатосторонніх договорів, Польща хотіла отримати більш конкретні результати шляхом укладення лише двосторонніх угод. Проте, на нашу думку, мають рацію ті дослідники, які вважають, що це не принесло їй очікуваних результатів. Порівняно повніше висвітлені результати підписання Локарнських угод, але, як наслідок, прослідковується лише зміна вектора зовнішньої політики Польщі.

Натомість, практично недослідженими залишаються відносини Польщі з іншими європейськими країнами. Цю прогалину заповнює лише згадка про плани створення Дунайської федерації, в розрізі якої й розглядаються відносини з іншими державами. До того ж, не висвітленим залишається процес встановлення дипломатичних відносин Польщі з іншими країнами світу. Набільшій увазі заслуговує з'ясування наслідків та уроків зовнішньої політики Польщі у міжвоєнний період, її вплив на внутрішній розвиток польського суспільства, включаючи українську громаду.

Література

1. Алексієвець Л. Польща: утвердження незалежної держави 1918–1926 рр. / Леся Алексієвець. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2006; Жигунов В.М. Внешняя политика Польши (1938 – 1939 гг.): автореф. дис. на соискание науч. степени канд. ист. наук / В.М.Жигунов. – М., 1969; История

- Польша / Под ред. Ф.Г.Зуева.– М., 1958 – Т. 3; Тымовский М. История Польши / М.Тымовский, Я.Кеневич, Е.Хольцер; пер. с польск. В.Н.Ковалев, М.А.Корзо, М.В.Лескинен. – М.: Весь мир, 2004.
2. Алексієвєць Л. Вказ. праця. – С. 126.
  3. Рудницький І. Причини упадку Польщі / Іван Рудницький. – Краків: Українське видавництво, 1940. – С. 169.
  4. История Польши / Под ред. Ф.Г.Зуева. – М., 1958. – Т. 3. – С. 206.
  5. Дильонгова Г. Історія Польщі 1795–1990 / Г.Дильонгова; пер. з польс. М.Кірсенка. – К., 2007. – С. 123.
  6. История Польши / Под ред. Ф.Г.Зуева. – М., 1958. – Т. 3. – С. 252.
  7. Алексієвєць Л. Вказ. праця. – С. 361-362.
  8. Тымовский М. Вказ. праця. – С. 413.
  9. История Польши / Под ред. Ф. Г.Зуева. – Т. 3. – С. 279–280.
  10. Там само. – С. 308.
  11. Тымовский М. Вказ. праця. – С. 413.
  12. Алексієвєць Л. Вказ. праця. – С. 361-362.
  13. Сава-Чайка Эльжбета. Проблема европейской безопасности во внешней политике Польши (1926 – 1939 гг.); автореф. дис. на соискание науч. степени канд. ист. наук / Э.Сава-Чайка. – Киев 1983. – С. 2.
  14. Там само. – С. 17-18.
  15. Жигунов В.М. Вказ. праця. – С. 5-6.
  16. История Польши / Под ред. Ф.Г.Зуева. – Т. 3. – С. 311.
  17. Там само. – С. 314.
  18. Жигунов В.М. Вказ. праця. – С. 9.
  19. Там само. – С. 6–7.
  20. Сава-Чайка Эльжбета. Вказ. праця. – С. 14–15.
  21. Тымовский М. Вказ. праця. – С. 422–423.
  22. Сава-Чайка Эльжбета. Вказ. праця. – С. 14–15.
  23. Кундюба И.Д. Исторические предпосылки краха панской Польши / И.Д.Кундюба. – Киев, 1959. – С. 100–101.
  24. Тымовский М. Вказ. праця. – С. 422–423.
  25. Манусевич А.Я. Очерки по истории Польши / Александр Яковлевич Манусевич. – М., 1952. – С. 322.
  26. Сава-Чайка Эльжбета. Проблема европейской безопасности во внешней политике Польши (1926 – 1939 гг.); автореф. дис. на соискание науч. степени канд. ист. наук / Э.Сава-Чайка. – Киев, 1983. – С. 2–3.
  27. Leński Julian. O front ludowy w Polsce 1934–1937. Publicystyka / Julian Leński. – Lodz, 1956. – S. 255.
  28. Жигунов В.М. Внешняя политика Польши (1938 – 1939 гг.); автореф. дис. на соискание науч. степени канд. ист. наук / В.М.Жигунов. – М., 1969. – С. 8-9.
  29. Тымовский М. История Польши / М.Тымовский, Я.Кеневич, Е.Хольцер; пер. с польск. В.Н.Ковалев, М.А.Корзо, М.В.Лескинен. – М.: Весь мир, 2004. – С. 433.
  30. Дильонгова Г. Історія Польщі 1795–1990 / Г.Дильонгова; пер. з польс. М.Кірсенка. – К., 2007. – С. 124.
  31. Жигунов В.М. Внешняя политика Польши (1938 – 1939 гг.); автореф. дис. на соискание науч. степени канд. ист. наук / В.М.Жигунов. – М., 1969. – С. 6 – 7.
  32. Там само. – С. 9-11.
  33. Сава-Чайка Эльжбета. Проблема европейской безопасности во внешней политике Польши (1926 – 1939 гг.); автореф. дис. на соискание научн. степени канд. ист. наук / Эльжбета Сава-Чайка. – С. 17–18.
  34. Жигунов В.М. Внешняя политика Польши (1938–1939 гг.); автореф. дис. на соискание научн. степени канд. ист. наук / В.М.Жигунов. – М., 1969. – С. 9–11.

Шумыхина С. А. Историография внешней политики Второй Речи Посполитой межвоенных лет. В статье анализируются труды украинских, польских и русских ученых советского и пост-советского периода, посвященные вопросам внешней политики Польши после восстановления независимости в 1918 г., в частности, политика Польши по отношению к европейским странам и СССР. Выделены вопросы, которые нуждаются в дальнейших исследованиях.

Ключевые слова: соглашения, договоры, блоки, политика, сотрудничество, дипломатия.

Shumykhina S.O. Historiography of II Rzzech Pospolita's External Policies of Inter-War Years. The article contains analysis of works of Ukrainian, Polish and Russian historians of Soviet and post-Soviet period on Poland's external policy after re-gaining the independence in 1918, in particular policies related to European countries and USSR. Issues for further investigation are singled out.

Key words: agreements, blocks, policies, cooperation, diplomacy.